

lősős, feltehetően kitapasztolt volt. A többretegű temetkezések közül a magasabban fekvő sírok esetében a homokdomb erőteljes pusztulása miatt, illetve más temetkezések esetében a szuperpozíciók miatt nem volt érzékelhető a sírgödör betöltése és alakja. Három sírnál figyeltünk meg padmalyt, melyet a sírgödör bal, azaz a K-i oldalára ástak.

Mindösszesen 1 sírban találtunk koporsószeg-töredéket famaradvánnyal, illetve további 2 temetkezés betöltésében volt faszénmaradvány, mely nem feltétlenül utal koporsós temetkezésre. Míg az egyik sírban kisebb faszénmaradványt figyeltünk meg, addig egy másik sírgödörnek az alja teljesen faszénes volt, mely a temetést megelőző tisztító-szertartásra utalhat. Az elhunytak szorosan a test mellett fekvő, felhúzott vállú kartartása miatt több esetben feltételezhető a halotti lepel használata. Az elhunytakat nyújtott helyzetben, háton fekvé temették el. A kartartás is általánosnak mondható: mindkét kar a test mellett helyezkedett el, de néha előfordult az is, hogy az egyik kart a test előtt behajlították. A kézfejek a combcsontok mellett vagy a medencéken voltak. A megszokott fektetések mellett azonban néhány rendellenes temetkezést is feltártunk. A rendellenes temetkezések érdekessége, hogy az elhunytak nagyobb részben idős egyének voltak. Előfordult az elhunyt bal oldalra fektetése, vagy a lábainak enyhe, illetve erőteljes felhúzása és a karok könyökben történő derékszögű behajlítása is.

A sírokból bronz és ezüst, egyszerű, egymásra hajtott végű- és S-alakú, sima vagy bordázott végű hajkarikák, egyszerű bronz és ezüst huzalgűrűk, illetve egy-egy sírból ezüst *obulus*, vas koporsószeg-töredék és egy ásópapucs került elő.

A nehéz életet élő, és kétkezi munkát végző népesség csontjain számos patológiás elváltozás (kar-, láb- bordatörések, erős izomtapadások, reumás betegségek) figyelhető meg. Az egyik, rendellenes módon eltemetett férfi agykoponyáján erőteljesen kiugró (tumorra utaló) csontelváltozást figyeltünk meg.

A temető feltárása során már most kiderült, hogy az Árpád-kori és a talán később is használatba vett sírmezőt és a templomot hármass körárok övezte. Az árkok a temető aktuális határait is jelezték, de feltehetően védelmi funkcióval is bírtak. Ez igen ritkának mondható, de a nem távoli Csengelén is hasonlókat figyeltünk meg. Sírokat azonban az árkokon kívül, azokban, és azok alatt egyaránt találtunk, ami arra utal, hogy a temető fokozatosan terjeszkedett, bővült és nőtte ki magát az árkokon kívül is. A külső árok (12. obj.) egy 90–110 m átmérőjű területet övezhetett. Ebben az árokban számos érdekes leletet, vasszerszámot, ép malomkővet, a bronzos favödrot, a templomból származó faragott kő- és téglatöredéket leltünk. Az árok alsó részén megfigyelhető égett, faszénes, feltehetően a tatárjárás időszakából származó pusztulási rétegben leégett épület deszkafalai is az árokba dőltek. A középső árokban (450. obj.), az É–D-i és a Ny–K-i irányú szelvények találkozásánál 9 ép és összeroppant edényt (bekarcolt csigavonal díszes fazekakat és bográcsokat), illetve az edénydepótól Ny-ra egy hasra fektetett, hátra kötözött kezű, fordítva tájolt férfi csontváza (441. obj.) is előkerült. Az elhunyt a némileg feltöltődött árokban, az árok aljától 30–40 cm-rel magasabban feküdt. A vázzal egy szinten egy lefelé fordított, bekarcolt csigavonal díszes edény, egy vaskés, faragott templomkövek, továbbá az elhunyt koponyája mellett 5 vassarló feküdt egy kupacban.

Egy É–D-i irányú kutatószelvénytel tisztázni kívántuk a templom helyét is, amire eddig számos közvetett nyom (a felszínen található nagy mennyiségű kő és téglatöredék, embercsontok, templom körüli temető, körárokrendszer) utal, de

az eddigi feltárások még nem érintették. Most sikerült megtalálnunk a templomot és kis részletét fel is tártuk. De az utolsó pillanatban, mert csak alapozási árkának alja rajzolódott ki, igaz az nagyon szépen, szabályosan. Egy nagyobb talajrendezés, vagy mélyszántás már örökre eltüntette volna azt. A 9 m szélességű, tehát nagynak mondható falusi templom alapozása réti mészkőből és beléoltott mészből, felmenő falai réti mészkőből és téglából készülhettek. Az idő azonban eltüntette a falak nyomait. A templom pusztulása után a lakosság széthordta azt. A II. József kori I. katonai felmérés már nem tud róla, de a nép nyelvén megőrződött annak helye. Érdekessége a templomnak, hogy nem a megszokott K–Ny-i irányban építették meg, azaz a szentély nem K felé volt, hanem ÉK–DNy-i irányban volt a hossz tengelye. Ez magyarázatot adhat a sírok nagy részének DNy–ÉK-i tájolására is.

A megtisztított, restaurált, beletárolt leletanyag a Thorma János Múzeumba (Kiskunhalas) kerül.

Munkatársak: Barta Gábor és Móricz Róbert ásatási technikusok, Mihácz-Pálfi Anett régészhallgató (SzTE), Szabó Gábor, Antal Balázs, György Ferenc (Ásatárs Kft), Veres-Balogh Erzsébet, Hegyi Tibor és Ajtai Zoltán kézi földmunkások.

GALLINA ZSOLT – GULYÁS GYÖNGYI

234. Tiszadada, külterület útépités

(KÖH nyilvántartásban nem szerepel)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) U?

Régészeti helyszínelést végeztünk Tiszadada külterületén, a Tiszadobra vivő műút D-i oldalán, ahol egy 1145 m hosszú és 5 m széles út építését kezdték meg. A humuszt 20–40 cm vastagságban termelték le a már meglévő földútról. A kevert, barnássárga homokos altalajban nem találtunk régészeti értékkel rendelkező tárgyakat, talajelszíneződéseket. A terület újkori épülettörmelékkel, szeméttel szennyezett: téglá, háztartási hulladékkal.

Az út K-i oldalán repce, a Ny-i oldalán friss vetés található. A Ny-i oldalt bejárva, az egyik kisebb homokdombon egy őskori lelőhelyre, feltehetően egy neolitik településre bukkantunk. A leletek a területen áthaladó magasfeszültségű vezeték D-i oldalán kerültek elő. A lelőhely az úttesttől kb. 5 m-re kezdődik, és a terület földrajzi adottságait kihasználva húzódik Ny-i irányban. Az építkezésnek ezen a szakaszán tölteni fogják az útalapot. A tükörszinten régészeti lelőhelyre utaló nyomot nem észleltünk. Az eltakarás miatt az építkezés így nem roncolja a lelőhelyet.

A megvizsgált területen a további kivitelezési munkálatokat engedélyeztük. Szóbeli megegyezésünk alapján a kivitelező vállalta, hogy az általa készített geodéziai bemérést a múzeum számára átadja, és felhasználni enged.

Munkatárs: Kiss László technikus.

SCHOLTZ RÓBERT

235. Tiszadorogma, Teremtőhát

(KÖH 16347)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U, B, Sza

1964-ben Kemenczei Tibor és K. Végh Katalin újkőkori leletanyagban gazdag tell településként azonosította a lelőhelyet, melyet 2012 júliusában újra bejártunk. A vizsgált terület Tiszadorogmától légvonalban 3,3 km-re, DNy-ra, a Tiszától 800 m-re, az egykori Teremtőtől és a gát nyomvonalától É-ra ta-

lálható, egy a környezetéből kiemelkedő dombvonulaton. A terepbejárás alkalmával egy intenzív, több korszakhoz köthető (késő neolitikus, bronzkori, római császárkori) települést sikerült azonosítanunk.

Munkatársak: P. Fischl Klára, Tobias Kienlin, Seres Nándor.
HAJDÚ MELINDA

236. Tiszapalkonya, Nagy-föld (KÖH 57537)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Szk

A Tiszatarján és Tiszaújváros között létesítendő optikai kábelhálózat kiépítéséhez kapcsolódóan, 2012. július 20. és augusztus 13. között a Herman Ottó Múzeum a lelőhelyen folytatott megelőző feltárásokat. A Tiszapalkonyáról kivezető, és a 3313 j. közút irányába tartó Dobó út D-i oldalán, a korábbi terepbejárás alapján, késő bronzkori megtelepedést feltételeztünk. Négy szelvényben – összesen 162 m²-nyi területen – 18 régészeti objektumot tártunk fel, melyek kivétel nélkül egy középső vaskori településhez köthetőek. A településrészletet 2 négyzet alakú, félig földbe mélyített, belső tárológödörrel rendelkező épület, 1 szabálytalan alakú, sövényfalú melléképület, valamint 1 kút és a hozzá tartozó, szabálytalan téglalap alakú, félig földbe mélyített építmény (kútház?) alkotta. Az épületek között elszórtan amorf agyaggyerő gödröket, valamint egy különálló, kerek, kiöblösödő tárológödört is feltártunk. A késő bronzkori jellegzetességeket mutató házikerámia mellett, minden objektumból kerültek elő szürke, korongolt edénytöredékek (köztük jellegzetes korszótöredékek), melyek alapján a településrészletet a szkíta idősakra kelteztük. A különlegesebb leletek között több grafitos edénytöredék, többféle megmunkált állatsont, egy bronzlemezről készült tárgy töredéke, egy kék üvegyöngy és egy jó megtartású, elszenesedett gabonaszem (tönke, azaz *Triticum dicocum*) említhető. Igen érdekes továbbá az a kis méretű, igen vékony falú, korongolt, La Tène stílusú csésze is, melyet az egyik félig földbe mélyített épület közepén, szájával lefelé fordítva találtunk, alóla pedig egy emberi koponya bal oldali falcsontja került elő.

KOÓS JUDIT – KIRÁLY ÁGNES – TÓTH KRISZTIÁN

237. Tiszaszentmárton, Református templom (KÖH 36293)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Kö

2012. február 20. és március 2. között kutatást végeztünk a tiszaszentmártoni református templom hajójában. A munka a templom felújításához kapcsolódott. A korábban megkutatott (Fülöp-Bartos)⁵⁹ és felújított szentély után a hajó került sorra. Ennek során sikerült a hajó jelentős részét megkutatnunk. Mint kiderült, a korábban ide lokalizált korábbi kápolnának – és egyéb épületnek – semmi nyoma. Egykori meglétét azonban nem lehet kizárni, mivel 1–2 m mélységig a templom teljes területe bolygatva van sírokkal. A fontosabb eredmények közül érdemes megemlíteni egy középkori, teljesen ép keresztelomedence előkerülését; a minden bizonnyal középkori téglapadló egy helyen történő megfigyelését, valamint a bejárati ajtóval szemben, egy korábbi szószékalapozás maradványait. A tárgyi anyag közül figyelmet érdemel egy pártadarab, valamint egy

„Forgács Zsuzsanna” feliratos aranygyűrű. Mindkettő szórvány. A dokumentálás befejezése után levonultunk a területről. Később hallottunk róla, hogy a toronyba vezető lépcső elbontásakor kőfaragványok kerültek elő. Mint kiderült, ezek az 1906-ban elbontott D-i kapu maradványai, de jó részük hiányzik. Mind a kövek, mind a keresztelomedence a templomba lettek beszállítva.

JAKAB ATTILA

238. Tiszatardos, Csobajai út mentén (KÖH 86517)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U, B

MA régészet szak diplomamunka készítése kapcsán, 2012 májusában, majd 2013 októberében tartottunk terepbejárást az 1990-ben Lovász Emese által kutatott területen. Az ásató régész elmondása alapján a neolitikus leletek a II. szelvényből, egy nagy méretű agyagkitermelő gödörből kerültek ki. A lelőhely a település ÉNy-i szélén, a Csobaj felé vezető műút D-i oldalán terül el, egy K–Ny-i irányú, markáns dombháton, a Tisza jelenlegi medrétől 500 m-re. A közepes intenzitást mutató lelőhelyről a késő neolitikus leletek mellett a középső neolitikum, és késő bronzkor időszakából is gyűjtöttünk leleteket. A területet jelenleg lucernásként hasznosítják.

HAJDÚ MELINDA

239. Tomor határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ő, U, B, Kö, Ú

A település határában, az alábbi lelőhelyek kutatására az árvízvédelmi rendszer fejlesztése kapcsán került sor.

Bikadomb (KÖH 82593): A község D-i felének K-i szélén, a közúti hídtól É-ra, a Vadász-patak jelenlegi medrének Ny-i partján fekvő lelőhelyet árvízvédelmi rendszer fejlesztése kapcsán végzett régészeti megfigyelés során, 2012. május 8-án találta Miskolczi Melinda. A lehumuszolt felszínen neolitikus és bronzkori kerámiatöredékeket gyűjtött.

A lelőhely próbafeltárását 2012. július 16–18-ig végeztük. Az érintett 43 m hosszúságú nyomvonalszakasz DK-i részén 2 kisebb objektumfoltot (S1–S2 bronzkori gödrök), ÉNy-i részén pedig egy 8×6 m-es, félköríves, a területtől K–ÉK-re is folytatódó jelenséget találtunk (S3). Ez utóbbiba mélyített DNy–ÉK-i tájolású kutatóárokba bronzkori és középkori leletek, valamint újkori mázas kerámiatöredékek kerültek elő. Fekete, agyagos, helyenként paticszemcsés betöltését 93 cm mélységig, a talajvíz jelentkezéséig tudtuk követni. A II. katonai felmérés térképén szelvényünk területére esik a Vadász-patak medre, amit feltehetően ezzel a jelenséggel (S3) azonosíthatunk.

A feltárt késő bronzkori gödrök és a neolitikus szórványleletek alapján sem a lelőhely kiterjedését, sem irányát nem tudtuk megállapítani. A környező területek növényzeti fedettsége, illetve a Ny-ra elterülő magánporták nem tettek lehetővé sikeres terepbejárást.

Bikadomb 2. (KÖH 86467): A község DK-i sarkától É-ra, a Vadász-patak jelenlegi medrének K-i partján fekvő lelőhelyet a Bikadomb lelőhely feltárása alkalmával fedeztük fel, 2012. július 18-án. A patak menti domb felszínéről kevés őskori paticsot gyűjtöttünk. A lelőhely feltehetően É–D-i irányú, és legalább 140×90 m nagyságú. A domb Ny-i szélét a patak jelenlegi

59 RKM 2003, 302–303.; RKM 2006, 303.